

Izhaja 1. in 15. dne
vsakega meseca.
Rokopisi ne vračajo se.

Časopis zabavi i poduku.

Stoji na leto:
redom po 5 forintov,
izjemom po 3 forinte.

Štev. 7.

V Mariboru 1. aprila 1875.

Tečaj IV.

Pregled. Poezije: Dnevnik ljubezni. — Klarina. — Feodora. — Iz zapiskov slovenskega umetnika. — Iznajdenje knjigo-tiskarstva.

Dnevnik ljubezni.

Spisal J. Cimperman.

VII.

Prokletstvo je prišlo črez mé,
Bolést razjéda mi sréc:
Pehnila si od sebe proč
V obupa me peklensko noč.
Nesrečnik vbógi króg divjám,
Kam nêse nôga me, ne znám,
A tó pa vém, brez Têbe zdáj
Pekél bi bil mi svetli raj,
In holj lehkò prestál bi smrt
Kot gledal Tvoj ponóсни črt!

VIII.

Kedár je ljubezen	In ko oživéla
Umrta sréa,	Ljubézen bi spet. —
Vzbuditi v življénje	Odpál je duhteči
Niç véc se ne dá.	Nebéski njé cvet.
Zahmán so izdihi,	Le enkrat Adámu
In bridke solzé,	Odprt je bil raj,
Zahmán se trpinéi	Le enkrat nam sije
Ubógo sréc.	Življenija maj. —

IX.

Udán sem bil Ti od sréa,
Iz duše cele sem Te ljubil,
Zdáj vém, da bodem Te izgubil,
Na dvoje moráva midvá.

Ljubezni sréne zlati čas,
Kakó minól je hitro náma,
Prej nego mislila Ti sáma,
Prej nego mislil sem si jaz.

Obljubil vžé je oča Tvoj
In objubila tudi mati
Za žéno drugemu Te dati;
Po vódi splaval up je moj.

In Têbi, dèkle, se mi zdi,
Izbráni žénih je po volji,
Od mène se Ti vidi bolj,
Sréc Ti zá-nj vžé plameni.

Brez skrbi mu podáj rokó,
Nikár se ne oziraj ná-me,
Sej dobro vém, da sreçe zá-me
Na sveti vsem se ne dobó!

X.

Tu imáš desnico mojo,
Dèkle, zdáj grem proč od vas,
V družbi grem z bolestjo svojo,
Ki me spremlja slednji čas.

Slábo si me izpoznála,
In odpráвила hladnó,
Ráno srcu si zadála,
Rádostno da več ne bó.

Naj nikdar v spomín ne hodi
Žálostni obraz Ti moj,
Z možem svojim srečna bodi,
Bolj kot bila si z menój.

Jaz Ti nijsem mogel dati
Niti zláta, ni srebrá,
V dnéh sedanjih, vém, pa zlati
Bog le je gospod svetá!

XI.

Sani so po cesti smučále
In njéga in njó odpeljále
T'ja v cerkev pred božji oltár,
Zakónski da bodeta pár.

Pri meni hiteli mimó so
 In svatje vriskáli glasno so,
 A jaz sem otrl si solzé,
 Svedóke bolesti strašné.
 Zvestóba, deklinška zvestóba,
 Proklinjal te bodem do gróba!
 Če óna storila je tó,
 Kdo drugim verjél bi, kedó?

Klarina.

Izvirna novela. — Spisal J. Savinjski.

(Dalje.)

Mirko je svoj čas z Dvorskimi bil jako dobro znan ter jih navadno najmenj vsaki teden po enkrat obiskoval. Ali vselej je bolj z gospó in hčérami, kakor pak z Dvorskim samim občeval; kajti je ta celi dan hodil po svojih opravkih ter vselej mnogo posla imel.

Ko Mirko k Dvorskemu v sobo stopi, bila sta sama. Dvorski ga je jako priljudno in prijazno sprejel.

Po navadnih pomenkih razodene Mirko namen svojega pohoda: želel je, da bi Dvorski ga pri gospóji Kovačeval priporočil ter svoje privoljenje dal, da se Mirku dá posojilo do kakih šest tisoč goldinarjev, da nakupi v T* neko veljavno kupčijo, koja se baš ponuja na prodajo, in koja se Mirku zdi za-nj jako pripravna.

Dvorski se jako zavzame, ko zasliši tako prošnjo. Dolgo išče besede, v kojeh bi popolnoma izrazil svoje začudjenje. Črez nekaj trenutkov pak upre svoje probodne oči v Mirka ter poreče:

„Vi tako mladi, a najemate šest tisoč forintov dolga?! Gospod, kaj Vi mislite?!“

„Jaz vem“, odgovori Mirko premogši se, hladnokrvno, „da se mi lahko očita mladost, a na mladini svet stoji, in k resnemu delu nikdar nij prezgodaj, gospod Dvorski.“

„Pustiva najine nazore o mladosti in o času gospodarjenja, ljubi Mirko“, reče na to Dvorski nekoliko mirneje; „ali povedite mi raji odkritosrčno, kaj Vas goni k tako ranemu postavljanju na lastne noge? Kamo se Vam zdaj bolje godi, gospod Mirko, nego se Vam bode kedaj kot lastnemu gospodarju godilo!“

Ne premislivši si dolgo reče na to Mirko:

„Vi želite od mene izkrene besede, in jaz Vam nje ne prikratim. Ne zamerite, tedaj, gospod Dvorski, ako Vam se odkritosrčno izpovem. Moje znanstvo s Klarino . . .“ tu se Mirku nekoliko strese glas, a kmalu zopet poravna . . . „nalaga mi dolžnosti, in Vi sami ne bode mi kot varuh Klarinin sponesli, ako želim za nje roko kot samostalen gospodar kojega dne zaprositi. Kar sedaj prosim za-se, to potem veljá za obá in v tem bi ležalo največe poroštvo za posojeni mi znesek.“

Dvorski se zopet začudi, a šče huje nego preje; zdelo se mu je, da je danes obsojen, iz enega začudjenje padati v drugo. Moral si je oddehnóti, predno je samó preudaril in se vsega domislil, kar mu je Mirko tako na ravnost in tako mirnođušno povedal. Potem ko globoki vzdihljaj stori in se v duševno ravnovažje povrne, prične Dvorski:

„Vedel sem uže z davna, gospod Mirko — pa brez zámere —, da niste baš neumni, a da v Vašej glavi živijo celi

plani, tega do zdaj nisem vedel. Omilujem Vas, gospod Mirko, da baš ta Vaš najnovejši plan nij najsrečnejši. Vi zahtevate od gospóje Kovačeve šest tisoč forintov. Dobro! šest tisoč forintov nij malehen denar, a to Vam šče nij dosti, kakor vidim; povrh pridete šče nekega lepega dne za Klarinino roko nas prosit. Pomislite samó, gospod Mirko, kakovo svoto tu vse skup znaša! Jaz se kar čudim, kakó more takó mladi mož . . . ki šče lastne strehe . . . da! kaj sem hotel reči? . . . ki nima nič drugega, nego glavo polno lepih mislij . . . da! ki — oprostite, gospod Mirko, da izrečem — nič, kaj ne? nič nima, nego kar na mesec zasluži . . .“

„Gotovo, gotovo“, reče vmes Mirko nekoliko bolj živahen, a ne razjarjen, kajti je bil na kaj takega pripravljen, „vse imate prav, gospod Dvorski; iz nič nij nič, rekli ste Vi večkrat in z Vami milijoni drugih, a prav zató potrebujem jaz k pričetku nekaj, in to „nekaj“ potem tudi pripade Klarini. Sicer pak, komu god bode te Klarinino roko dali, gospod Dvorski, ta bode tudi nekaj Kovačevega blagá s seboj potegnol, ker bi potem res čudno bilo, čemu se njena stara gospá mati dan na dan toliko ubija in ukvarja, ako ne za svoje otroke.“

„Ukvarja ali ne ukvarja, gospod Mirko“, reče Dvorski resno in z nekojo odločnostjo, kajti protigovorov nij bil vaju; „Vi se zevsema motite. Kar si Vi vmišljujete, to ne bode, ker biti ne more. Jaz se ne bodem z Vami prepiral, niti ne previdam hasna takih preprirov, a samó eno Vam povem, in to povedati je moja dolžnost — kajti tudi jaz imam dolžnosti do Klarine, ne manjših nego Vi —: Klarina je uže obečana drugemu, in njena roka in obluba nij več prosta. Meni je žal, da Vam moram sam to povedati, ali za Vaše ravnanje utegne to — in morda k Vašej sreči — merodajno biti.“ —

To odkritje Mirka zbode v globino srcá. „Obečana drugemu“, „roka ne več prosta“, to so bile besede, ktere so Mirku v trenutju um zapredle, da nij vedel brž odgovora. Ko se zopet zavé, vstane hitro ter reče:

„Mogoče, gospod Dvorski, in prav verjetno je nje roka obečana drugemu; a toliko vem za gotovo, da ona nič nij drugim obečala, a da njena roka nij nje sreé. Vam je mogoče — morebiti — prodati svojo varovanico, a dobička od te kupčije gotovo ne bode imela ne ona ne on, nego najbrž Vi sami, gospod Dvorski. Jaz Vas ne bodem dalje nadlegoval, nego se priporočam ter Vam želim k Vašem planu mnogo sreče in uspeha.“

„Taki so vsi mladi ljudje“, reče Dvorski vstavši; „na mesto, da bi se držali stalnih tal praktičnega življenja, plavajo po oblakih in se zibljejo med zvezdami, in kedar jim kdo stopi vmes pota, nastane dir in dej in ne slišiš drugega nego fraze o „srecu“ in „roki“, kakor da je komu mogoče, „srece“ brez „roke“ dobiti ali pa na opak. Pomirite se, gospod Mirko, in jaz sem prepričan, enkrat šče postaneva prav dobra prijateljja.“

„K temu prijateljstvu je danes zares dober temelj položen“, reče Mirko ter se poslovi od Dvorskega, teče dol črez stopnjice ter izgine naglo iz Dvorskega hiše, ne pozdravivši, kakor sicer, ne gospe, niti hčerij Dvorskih. —

Po tem zlosrečnem obisku je Mirka težko stalo, vzdrževati se srditosti in otožnosti, koja se mu je ulegla na dušo. Kolikor je mogel, premagoval se je, da Klarine ne bi preveč užalil. Ona pa je to spremembo v njem zapazila. Mirko jej odkrije ves pogovor z Dvorskim. Predno pak se poslovi,

reče šče Klarini: „Imam šče dolg poplačati proti Tebi, ljuba Klarina. Ti si mi šče kot mala deklica prstanec podarila. Evo Ti tega-le v povračilo. Namenjen je bil za prijetnejši slučaj med nama; tako ga pa sprejmi v znamenje moje hvaležnosti“.

Klarina zarudi, ko jej Mirko zlati z briljantom in dvema biseroma vkovani prstan na srednji prst natakne. Mesto besedne zahvale dá Mirku gorki poljubek. Potem on nadaljuje:

„Klarina! jaz se Ti morda zdim praznoveren, ako Ti povem, da verujem v nekovo skrivno moč prstanov. Jaz gledam v najino bodočnost; vidim mnogo oblakov na obzorju najinega življenja, in sem se jih vedno bal. Biseri značijo solzé; prelivala bova jih oba. A sredi biserov blišči na prstanu tudi trdni briljant, in ta znači krepkost in trdnost v trpljenju. Bodi zvesta temu prstanu, in zvesta ostaneš meni in sebi, in v vseh brigah bode Ti ta-le prstan gotova tolažba“.

Klarina se je začudila resnim Mirkovim besedam. Ona nij hotela verovati v neprilike, koje bi njenej zvezi z Mirkom pretile. S težkim srcem sta se poslovila. Mirko se je šče oni večer odpeljal v T*.

Tu ga je uže čakal strije gospojin. Razodeť mu je, da je med tem časom gospá premislila svoje stanje na vse strani. „Vaša gospodinja je zaključila, premeniti svoje stanje. Od Vas — tako menim jaz — je izid nje namér odvisen. Ona je namislila, kupčijo prodati ali pa . . .“

Namesto da bi nadaljeval svoje besede, pokloni se strije lahno proti Mirku z malim nasmehom, in reče potem:

„Tako se vsaj meni najmodreje zdi: Vi prevzamete kupčijo z nje roko ob enem“.

Te besede Mirka jako ganejo; on pogleda na tla, zamislivši se, a strije nadaljuje:

„Vi sami čutite, da Vas gospoja visoko ceni, in kako ne bi? Treba samo šče nekoliko časa in stvar se reši sama ob sebi“.

Jedva je strije skončal te besede, ko vstane Mirko kakor vzdrاملjen, ter reče:

„Zaključek gospójin, kolikor se prvega njega dela tiče, je moder in jaz priznavam, da je gospoji spremembe nje stanja gotovo treba. Ali način, kojim se po Vašem mnenju ta sprememba naj izvrši, nij tak, da bi ga jaz mogel odobravati; in tudi, ko bi vedel, da si gospoja to izvršitev ravno takó misli, — česar pak ne vem — ne bi jaz mogel podati roké k takovej izvršitvi. Meni se ne spodobi drugo, nego hvaležnemu biti Vam in gospoji za blago sodbo o mojih slabih zaslugah“.

Strijcu je bilo, kakor človeku, kteremu se kaj čisto nasprotnega temu, kar je pričakoval, pripeti; takega odgovora nij se nadejal; on je menil, da bode Mirka Bog vé kako razveselil. Jedva zbravši svoje misli poreče na to:

„Vi veste, da ravnám iz ljubezni do moje netjakinje in iz ljubezni do Vas. Ako ostanete pri svojem odgovoru, ondaj stvar se vé da pojde vse drugim pôtem. Ali vedite, gospod Mirko, žal mi je za blago Vašo gospodinjo in za Vas“.

Na to Mirko pové strijcu, da méni v kratkem stopiti iz službe, koje je do zdaj opravljal, ker se méni v M* preseeliti; da mu je od srca žal, da se bode to storilo, a da je to vsled novih njegovih okolnostij nujno postalo.

Gospá je vse to po strijcu na znanje vzela ter Mirku prepustila razprodajo svoje kupčije. —

*

Bilo je v sredo pred Duhovim, ko se Mirko uredivši vse gospojine posle v T*-u pripelja proti večeru na kolodvor M*-ski. Ko stopi iz voza, zapazi v velikej gnječi ljudstva, ki se je iz vozov in v vozove rivalo, Klarino v pôtnej obleki, ravno vstopajočo v kupé. Mirko brž pospeši svoje korake proti onemu kraju. Ne brez težave dospé k vozu, v koji je ona stopila. Bil je kupé prvega reda. Ko Mirko v kupé pogleda, najde Klarino samo, a sredi razne in množne, bolj drobne pôtne prtlljage. Zdaj ga tudi ona zapazi, a jedva zapazivši ga kakor omočena sede na blazino; videlo se jej je, kakor da jo Mirkov pogled o zlem času sreča.

„Kakova sreča“, prične Mirko besedo, „da Te šče najdem, predno se odpeljaš“.

Klarina, vidno prestrašena obesi oči v tla pak reče:

„Gospod, jaz Vas ne poznam“.

Mirka pretresejo te besede, kakor da bi bila tik njega strela tresnola. Jedva zavedevši se poreče:

„Klarina, pri živem Bogu, pogledi mene, Tvojega Mirka! Glej, zapustil sem T* in službo zaradi Tebe, da se tu v M* naselim. Nisem prazen, kakor g. Dvorski meni; žrtvoval bodem vse svoje moči najinej sreči . . .“

„O dosti, dosti!“ prestriže mu Klarina besedo; „gospod! ne mudite se tu pri meni, ako imate kaj usmiljenja za menoj!“

„Klarina! dragi moj zaklad! Ti duša mojega življenja! ne govori mi tako! Pusti hlimbo, ki Ti slabo pristoji! Povedi mi odkrito: kakova nesrečna zmota mami Ti um, da mene, kojega si vedno svojega zvala, nočes poznati? Jaz sluttim, a ne vidim; moj vid je po Tvojih besedah prepreden kakor z gосто mrežo . . .“

„O, bežite, gospod! bežite od mene! kajti ‚on‘ pride vsaki trenotek!“

Mirko ne malo da se zgrudi. ‚On‘, ‚on‘, ta glas hoče ga uglasiti. Jedva premogši svoje ude zbere toliko uma, da jej poreče:

„Tedaj zapletena, zavezana, prodana! Uboga Klarina, ubogi jaz! . . .“

„Bežite, prosim Vas, ako ste kedaj mene poznali. Zartujem Vas!“

„Da! Klarina, precej pojdem, a ne brez enega svéta, koji Ti dam na pot. Hrani moj prstan! On bode Tvoja tolažba; v njem najdeš zopet sebe, kadar Ti bode sedanji Tvoj stan hotel sree udušiti! Jaz ostanem na veke Tvoj!“

Pri teh besedah zakrije si Klarina obraz z obema rokama in robcem. Mirko brž odide; temno mu je pred očmi; jedva razločuje, kje je in kamo ima iti. Klobuk si potisne nad oči, ruto zavije si okolo vratú in beži iz kolodvora. Zvunaj najme voz in se popelje v gostilno, namesto k roditeljem. Prišedši v sobo, zavali se kakor brezsvesten na blazino; glava mu začne goreti; blôdi se mu kakor v mrzličnih sanjah, udje se mu krčevito vijejo. Dobro, da vrat nij zaklenol za soboj; takó je vsaj mogel po gostilničarju, ki je stopil v sobo, dobiti brze zdravniške pomoči.

Ko je Mirko nekoliko okrevati jel, preselil se je k roditeljem na dom. Dolgo nij čutil toliko močij, da bi bil pozvedel, kako se je s Klarino vse to zgodilo. Ko se je dovolj trdnega čutil, zvedel je po Kovačevej služkinji, koja mu je prijazna bila, po kakovih pôtih je Klarina postala Dragotinova. Pripovedala mu je nekako tako-le:

„Ko ste Vi v T* se povrnoli, gospod Mirko, pride nekega dne Klarina tožna od stare tete domú: prigovarjala jej je teta, naj bode z Dragotinom bolj prijazna. Črez nekaj dnij jo je teta nagovarjala: kako bi jo pač veselilo videti, ko bi ona kedaj Dragotinu soproga postala. Takó pobožen in ljubezniv gospodič je to; vsaka bo srečna, katero vzame v zakon. Klarina nij nič odgovarjala, ne bev ne mev, ampak se držala, kakor da bi nje vse to ne zadevalo. Vsled tega je teta bolj hladna proti Klarini postajala. Nekega dne pa šče pride gospod Dvorski k nam, zvečer. Bil je ves razsrdjen videti, kar sicer nij njegova navada. Dolgo se je menil z materjo; naposled pokličejo Klarino in jej dajo v preudarek, ali bi ne hotela Dragotina za moža. Klarina nij nič odgovorila, niti „da!“ niti „ne!“, ampak prosila odlašanja, da si premisli. Čas je prehajal, a Klarina se nij nič hotela odločiti, ampak je vselej, kedar je g. Dvorski prihajal, v kakov skrivni kot ali Bog vé kam na dvorišče ali v klet skrivala se. Gospodu Dvorskemu pak je bilo ležeče na tem, da se ženitev brž sklene; kajti vedel je — ali nikar me ne o vadite njemu! —, kako Dragotin pri njem stoji. To Vi, gospod Mirko, vse bolj razumete, nego jaz bedasta ženska. Zato pa je vedno bolj tiščal na to nesrečno ženitev. Ali vse to ne bi bilo šče nič pomagalo, ko bi ne bilo nekaj drugega vmes prišlo. . . .“

Tu je služkinja otičala, kakor da se je zbala, Mirku navzoči dalje pripovedovati.

„Le dalje, dalje, ljuba Aga“, reče Mirko, „pripovedi, kar veš; sej kaj hujega, nego uže vé in čutim, itak priti ne more.“

Na to služkinja nadaljuje in prične z slovesnim glasom: „Gospod Mirko! predno Vam povem več, prosim za eden odgovor. Jaz sem veliko prestala zavoljo Vas; zatorej mi prizanesite mojo drznost. Kaj ne, Vi niste nikdar bili šče zaročeni?“ —

„Kako? Jaz — zaročen? To mi je novó. Kaj to pomenja?“ —

„O hvala Bogu in Božjej Devici!“ vzdihne služkinja, kojej se je težek kamen s srca zvalil. „Sej sem vedno trdila: to nij res, in zopet nij res; sej ga poznam, gospoda Mirka; on nij tak, to so same laži . . .“

„Dalje! dalje!“ — reče Mirko ves nemiren, ne vedoč, kam mérijo Agina vprašanja in zahvaljevanja, — „kaj hoče vse to v tej zadevi pomenoti?“

„J, to-le, gospod Mirko!“ nadaljuje služkinja. „Ko so to laž črno na belem gospodični Klarini v nekem pismu podnesli, da ste Vi, gospod Mirko, zaročeni in Bog vé s kojo laško lepotico uže poročeni, in kaj jaz vem vse to: ona nij verovala, ampak je tistega, ki jej je to sporočil, za lažnjivca imela, potem pa bridko zajokala. Jaz sem dejala gospodični — Bog me ne kazni, jaz ne morem reči, gospej Klarini —, pišite Mirku, in ona je tudi pisala, a g. Mirko . . . , no ne zamerite, jaz sem takrat tudi nevoljna bila — zakaj pak niste odgovorili? O! . . . Drugi dan pak pride nekov gospod, potujoč, meni se vidi, drugi so ga za hrbtom „Jagneta“ imenovali (najbrž je naopak slišala besedo „agent“). Ta nesramni človek mi nikdar ne prejde s pameti. O, to je bil žalosten dan! Takega ne bi več preživela . . . Pa kaj ne, gospod Mirko, Vi niste nikdar bili zaročeni in tudi ne poročeni? — Kaj pravim? Ta človek je prinesel poročni list,

na kojem je stalo zapisano . . . O! sej jaz nisem tega brala, ker brati ne znam, pač pak moja uboga Klarina. Tam je boje stalo zapisano: „Na znanje vsem našim prijateljem in znancem! Gospá Meta H . . . in Mirko K . . . se dne . . . maja (datuma zdaj več ne vem, pač pa to vem, da je bila sreda pred Duhovim) poročata“. Sredi tega naznanila držale ste se dve roki objeti; to vem dobro, ker to sem znala brati . . . Moj Bog! In ravno tisti dan je bila poroka moje Klarine . . .“

Služkinja nij mogla dalje govoriti; jok jej je glas zadržal in solze so jej oči zatelele. —

„Tedaj je Klarina temu lažnjivemu naznanilu verjela?“ vpraša Mirko začudjen in ob enem razjarjen na to nezaslišano podlo zvijačo.

„S kraja nij hotela verovati“, nadaljuje služkinja, „a ko so to tudi drugi potrdjevali, pristavši, da ste zavoljo gospoda Dvorskega obupali in drugo si izbrali, verjela je na zadnje tudi ona. Neskončna žalost se je nje polastila; na Vas je vedno kot skalo zidala, a zdaj, ko sta bila bliže cilja, pa bi se Vi iznevétili! — O nikar mi ne bodite hudi, da se tako izrazim; sej zdaj vsi vedo, da je to bila laž, da! laž, pred večnim Bogom grda sleparska laž, v katero samó jaz nisem verovala. A kaj bodem jaz, slaba bedasta ženska? Jaz sem Vas branila do zadnjega; pa zastonj. Takó pa so kakor navlašč, izbrali ono sredo pred Duhovim — o! da bi ta sreda nikdar ne bila v koledarju stala! — češ: On se žéni ta dan, i mi hočemo ta dan ženitev imeti!“

„Dosti, dosti si mi pripovedala, ljuba zvesta Aga! To je neuslišano, kako se je tu sleparilo! Božja kazen ne more izostati.“

„Tako pravim tudi jaz“, gospod Mirko; „tolazite se; Vi imate čisto vest. Bog Vam bode prestano zlo z dobrim povrnol.“ —

Mirko zapusti bolan na duši in telesu M*, da se podá v široki svet. Precej veliko svoto denarja dá svojim roditeljem; ostalo vloži v Beču v neko banko ter si papirjev nanje vzame, da z njimi dobi denar, kedar ga v tujini potrebuje. Obrne se najpreje na Bavarsko, od ondot v Švico, kjer obišče najjimenitnejše kraje. Menil je nekaj časa v Lausanne-u ostati, a vaje delu in poslom nij tam dolgo strpel. Ostri zrak severnejših krajev dejal je njegovim živcem bolje nego mehki jug. Takó se je naposled v Zürichu nastanil, ki mu je zaradi jezera bil ljub. Tu se je pri polytechniku vpisal za slušatelja trgovinskih in gospodarstvenih predavanij. Kajti je po dolgem bolevanju in kolebanju zaključil bankovskim poslom posvetiti se, ki so ga uže od nekdaž zanimali. Eno celo leto je bival na Švicarskem; potem se povrnol v Beč, kjer je pri nekem glasovitem bankirju stopil v pisarnico. Za M* se nij več brigal; samo spomin na nesrečno svojo ljubezen je verno in zvesto čuval v sreč.

(Konec prih.)

Feodora.

Izvirna novela; spisal Oroslav Vranič.

(Dalje.)

Gospod D. je neki večer povabil učitelja, da gre z njima zjutraj na Krim, kajti on bi rad šel tija gori, kjer še nij nikoli bil. Učitelj je bil precej pripravljen in tudi Feodora nij hotela ostati domá.

Drugi dan vstali so naši ljudje zelo za rana, kajti domenili so se, da hoté na gori gledati veličestvo solnčnega vzhoda. Nij nam treba dosti ugibati, kako se je naša družčina zabavljala na tem potu. Vsi so bili srečni lepega razgleda in krasot gorske prirode. Posebno pa Zvonimir in Feodora. Tam na vzhodu pa je priplavalo svetlo solnce iz-za gor in spreminjalo roso v svitlo in čiste kristale. Doli v dolini pa je pasel vaški črednik, mlad fant ovcé in zapel staro pésen:

„Je pa davi slan'ca pala
Na zeléne travnike,
Je vso trav'co pomorila
In vse žlahtne róžice.“

„A jedno je pustila in sicer najlepšo, najkrasnejšo!“ dejál je ljubeznjivo Zvonimir in pogledal Feodoro.

Naša družba vračala se je popoldne vesela s Krima in došla na večer v dolino. Srčno so se poslovili. Zvonimir je Feodori skrivaj roko stisnol in ločili so se. Danes zopet — oj, danes imela je Feodora zopet toliko misliti, da še nikoli toliko! Ko se je zaprla v svojo spalnico, opazila je šmarnice pripete jej od Zvonimira na prsi, razpela jih, je v roci držala in jih gledala vsa zamišljena.

Zunaj pa so šli vaški fantje mimo okna in zapeli tako milo in tako tožno:

„Je pa davi slan'ca pala
Na zeléne travnike,
Je vso trav'co pomorila
In vse žlahtne róžice.“

Drug dan obiskal jo je Zvonimir. Komaj ga je bila uže čakala in vprašaje ga po strijcu, dejal je, da se je peljal v Ljubljano. Feodora je bila danes zelo vesela in ljubeznjiva. Vse je skazala Zvonimiru, vse povedala, mu vse svoje knjige prinesla, in akopram jih nij Zvonimir čital, moral je vendar o njih govoriti. Peljala ga je na vrt, mu skazala vse gredice, pokazala mu jablano, na katero je nastavljal nekedaj ptičem, spomenila ga sploh na vse in tudi na to, kako sta se uže kot otroka rada imela.

Zvonimir in Feodora sta uživala lepe čase.

Gospod D. si je kupil blizo Ljubljane veliko posestvo. Med tem pak umre brat učiteljeve žene nagle smrti. Ker nij imel bližnejših sorodnikov, podedovala je Feodora za njim več tisoč denarja.

In ta učjeva nagla smrt bila je sreča za Feodoro in nje očeta.

Sedaj se nij več brigal učitelj Florijan za županovo jezo. Pustil je svojo službo in se preselil v Ljubljano, kder si je kupil lepo hišo, da tu pričaka zadnje čase svojega življenja.

Zvonimir in Feodora pa nijsta več se vozila po izanski cesti, temveč hodila po mestu. A Zvonimir postal je nekako otožen. Feodora ga je vpraševala po vzroku njegove premembe; a nij mogla izvedeti ničesar, da-si ga je skrbno povpraševala, in mu tako ljubo gledala v oči ter ga gorko poljubovala.

Sedeč na divanu, odgovoril je, da mu nij nič.

Vse je storila samo, da bi mu oblačno čelo zjasnila in mu zvedrila dušo. Ko sta bila zopet jeden krat skupaj doma, in Zvonimir zopet nij bil vesel, ovila mu je mehko roko krog vratu in tako lešno, tako miloglasno zapela o slanici, ki je pala na zelene travnike, da se je topila mladčnu duša, in povprašal jo je, če bode hotela še njegova

biti sedaj, ko je bogata. Deklico je globoko užalilo to vprašanje in za odgovor so se jej prikazale svitle solze v očeh in odgovorila mu je šepetaje, da bode njemu na veke zvesta.

Prišli so božični prazniki in zelo mraz je bil zunaj v jasnih nočeh. Bilo je na sveti večer. Pri učitelju so napravili „jaslice.“ In nocoj, na božični večer napovedal je gosp. D. Feodori in Zvonimiru, naj bode njiju zaroka. Dobre volje so bili celi večer, o polunoči pa je spremil Zvonimir Feodoro k polunočnicam, kajti je ona na vsaki način hotela iti v stolno cerkev k svečanosti. Polunočnica mine, Feodora gre domú, in pri domačih vratih se loči od Zvonimira. Feodora pride domu v sobo, posede nekoliko časa, a ko zopet vstane in hoče v spalnico iti, zagleda na tleh nekov papir. Pobere in razvije ga. Bila je podoba nekeve mlade žene ali deklice. Lepa je bila, ta naslikana ženska. Kolika dovršenost telesa, kake modre oči, ki so krile v sebi celo nebo, kako razkošno so se svetile oči izpod visocega čela, ki je morebiti hranilo v sebi ljubovne misli! Feodora obrne sliko, in glej! tu je nekaj zapisanega, čita: „Tu imaš, dragi — Zvonimir, mojo podobo katere si tako želel! Na veke tvoja — Avrelija.“

Feodora je spustila omamljena sliko iz rok; to jo je tako iznenadilo, da nij vedela več, kde da je. Padla je na divan nazaj in zakrila oči, kajti burno so jej razne misli preletavale dušo in vedno bolj vznemirovale jo.

„Prevara, zlobna prevara!“ vpilo je nekaj na dnu jene duše. Zlorabil in skrunil je tvojo ljubezen ta tvoj Zvonimir! Ljubezen jej je bila pretresena in ljubosumnost ovijala se je, kakor pisani gad, njenega srca. Denes je bila prikripela njena sreča na vrhunec mogočnosti in baš danes ukalila se jej je za vedno, za vse življenje. Nesrečna je bila, neizrečeno nesrečna in to v istej meri, kakor je bila prej srečna. Danes nij imelo njeno oko solz, danes bilo je suho, oj, suho, da je bilo groza in njeno srce nij naglo utripalo; tako počasi je bilo pod odejo, oj, tako zelo počasi, kakor bi bilo čisto prazno.

Pobrala je še jeden krat sliko, jo še jeden krat pogledala: „Oj, te modre oči na podobi! Cel pekel z vsemi pošastmi krile so v sebi in tako strašno sršele va-njo. To čelo, kolika hudobnost znači se na njem! Koliko lokavost in nesramnost! Ta usta, polna strupa in vredna hraniti v sebi pisane gade in to polno nedrije vstvarjeno vzbujati strastno poželenje!“ dejala je otlo v obupu Feodora in daleč proč vrgla podobo. Molče zrla je zopet v tla. Zdelo se jej je, da se je probudila iz sanj, katere so bile s prva tako lepe, tako vzvišene in sedaj na konci tako strašne. In ta Zvonimir, kako jo je prevaril! Ne samo prevaril, umoril, popolnem uničil. O, prvi njegov nasmeh, ki jo je bil tako dirnol, nij li uže ta kaza! njegovo lokavost, njegovo goljufivost? Njena ljubezen bila mu je igrača, s katero si je le tako dolgo igral, dokler mu je dopadla. Ta njegova ustna prejemale so dvojne poljube in izgovarjale krive prisege. Kaj zasluži takov človek, ki jej je toliko hudega storil in z njenimi najglobljejšimi in najsvetejšimi čuti se tako preširno igral? — „Zaničevanje, zaničevanje in sovraštvo do smrti naj ga doleti in prokletstvo deviškega srca spremlja na vseh potih njegovega življenja!“ — zadonelo je v Feodorinej duši in jej oledilo gorko srce, da je bilo tako mrzlo; in deklica se je dvignola z divana s trdnim sklepom,

s potrto dušo in hladnim srcem, tako hladnim, kot zeleni grob, ter šla v svojo spalnico.

Deus je božič, svet dan, znak božje ljubezni do človeškega rodu, dan ljubezni; a Feodora se je premetavala v obupu po postelji. In bleda luna je obsevala tako čarovno in skrivnostno zemljo iz višine! Videla je toliko kratov Feodero doma, v samostanu, videla jo zaspati mirno in srečno v prvi ljubezni; a danes pogledala jo je tudi skozi zagrinjala. Krasno dekle promenila je strast v zlega demona, in baš nocoj. Feodora nij spala po noči nič; trudna in zbegana, kakoršna se je bila vlegla, taka je zopet vstala. Ptiček na oknu v kletki, ta lepi ptiček, ki ga je imela tako rada, ta tudi nij bil danes vesel, ker še Feodora nij nič k njemu prišla in mu še nij jesti dala. Pogledoval je tako mило na-njo, kakor bi jo hotel vprašati, kaj sem zagrešil, da ne dobim jesti in me nemaš več rada, da-si tudi sem vedno tako lepo prepeval. Postal je žalosten, našopiril se in vtaknol zopet tožen drobno glavico v perje.

Feodora se je oblekla. Sklenola je iti v cerkev, da si tam išče tolažbe v svojem obupu in šla je oblečena v črno svilnato obleko, v črno, oj, sej je bilo tudi v njeni duši tako temno. —

Nij še storila Feodora dvadeset korakov od doma, uže jo je dohitel Zvonimir, ki je baš k njej hotel, da jo spremi v cerkev.

„Dobro jutro, Feodora!“ jej nazdravi in se nasmehne. Kam tako brzo?“ dostavi potem. Feodora ga je pogledala temno in zamolklo dejala: „Gospod, prosim, da me pustite jeden krat za vselej v miru in me ne nadlegujete dalje!“ ter šla brzo naprej. Zvonimir je stopil hitro za-njo, jo prijel za roko in obupno viknol: „Feodora, odkod ta prememba, kaj ti je?“

„Gospod, ne bodite tako predrzni in ne napadajte mirnih ljudij na ulici! Pošljite potem svojega slugo k meni, da mu izročim vse, kar imam od vas in vašega strijca in se vas za vselej iznebim!“ dejala je Feodora in mu iztrgala roko. „Ako uže mene žalite, ne žalite tudi mojega strijca, prosim vas!“ dejal je Zvonimir in čudno so se mu zasvetile oči. Feodora pa je šla naglo svojim potem v cerkev. Zvonimir je kar obstal na mestu, kakor bi bil okamenel. Mešalo se mu je vse. Nij si vedel Feodorinega obnašanja razložiti. Šel je za-njo v cerkev; še jeden krat jo je hotel ogovoriti. Po božji službi je vrela množica iz cerkve in ko so bili uže dobro ljudje pošli, prišla je tudi Feodora; a imela je rdeče oči, znamenje, da se je jokala in je pogled prej trden, blodil je semtertja krog sebe. Zvonimir jo nagovori s prošnim glasom; „Ljuba Feodora, povej mi vendar, kaj ti je?“ Feodora se še zmenila nij, zamišljeno ga je pogledala od strani in šla počasi naprej, kakor bi si bila svesta, da je ta je pogled Zvonimira popolnem uničil in je ne nagovori več. In tako je tudi bilo. Zvonimir se je obrnol in šel baš po nasprotni strani domu. V sobo stopivši, dobil je strijca v nej, ki ga je vprašal, kde je uže bil. Mladeneč je bil neznano bled in prepaden, strijčev prijazen odgovor ga je zmogel: padel mu je v naročje in solze so mu zalile oči. Povedal je strijcu, kaj je doživel uže danes. Ta je imel usmiljenje z njim, povpraševal ga je skrbno po vsem, kar bi moglo temu krivo biti; a mladeneč nij vedel kaj povedati, kar bi znalo tacemu Feodorinemu vedenju dati povod. (Dajje prih.)

Iz zapiskov slovenskega umetnika.

Izvirno spisal Vatroslav.

VI.

Pogled na povestnico slikarstva.

Zdaj stoprav se spomenem, da je vsem umetnikom ljubezen bila mogočen motiv pri mojsterskih njih proizvodih. Da bi ne bila božja moč ljubezni navdihovala jih, ne bili bi se nikdar vzpeli do one čudovite visočine dovršenosti, od kodar se zdaj kot orjaki ponosno na človečanstvo ozirajo.

Sladke italijanske melodije donevajo po božjej dvorani, med katere zdaj pa zdaj orgelj milovbrani arkordi zašumé. Dozdeva se mi, da se nahajam v lepej Italiji in moj duh plava na lahni perotih živahne vmišljenosti nazaj v oni zlati vek, ko je cvela laška umetelnost. Pred mojo dušo vstajajo izvrstni mojstri italijanske preteklosti: vidim jih v duhu, ko navdušeni svoje nesmrtné umetvore na cerkvene oboke čarajo. Moj duh preplava celo orjaško svetišče umetniške zgodovine in zasleduje od prvega početka do današnjega dne čudovite prikazni teh veleumov. Strmé opazujem razvoj slikarstva, katerega dolgotrajna zgodovina se kakor cvetoče polje pred menoj razgreblje.

Počasno, kakor sploh vse človeške znanosti, razvijala se je tudi vzvišena umetelnost slikarstva; po težavnih, a neumornih naporih raznih narodov, ki so se v teku mnogih tisočletij na zemlji vrstili, vzpela se je ona do čudovite sedanje dovršenosti. V mračnem prâveku sive starodavnosti, kako daleč namreč spomin človečke povestnice sega, nij sledú slikarstvu, nego čudovit prikaz te umetnosti nastopa mnogo pozneje: človek v svojej prvotnej surovosti je posnemal prikazni narave v otipljivih, plastičnih oblikah, kar je veliko laglje, nego na gladkej ravnoti s pomočjo obrisov in barv predstavljati prevarljive, videzno istinite podobe. Zato se je kipovstvo, stavbarstvo in zidarstvo dosti preje razvilo, nego umetnost slikarstva, katero je v prvotnej dobi prav za prav prejšnjim umetnostim služilo: v starodavnih časih namreč so ljudje svoje kipovtorske proizvode: podobe, reliefe, posode in razne druge posnetke naravnih oblik opisovali in z barvami naslikovali.

Pri Egipčanih, kateri se sploh za najstarše ljudstvo smatrajo, nahaja se prvi sled slikarstvu. V zasobnih grobovih v Gisehu nahajajo se obojani, ploščnati reliefi v jako bornih oblikah in prvotnih obrisih. Pozneje so začeli v enojnih, prostih obrisih posnemati razne oblike, kakor jih je več po stenah orjaške piramide v Memfisu in v skalovitih gomilah v Benihasani. In to je vse, kar nam je o slikarskih proizvodih, prav za prav prvotnih začetkih risarstva iz starodavnega Egipta, zibelke današnje omike, znano.

Tudi pri Grekih, da-si tudi so v kipovstvu in v poeziji toliko dovršenost dosegli, se umetnost slikarstva nij jako razvila. Kot prvotni vir umetnega slikarstva v Gréciji smatrata se poleg tradicije Korint in Sikyon. Kleant iz Korinta je bojé prvi risal ténje ali senčne obrise; Ardikej in Telefan bila sta izurjena mojstra v poteznem risanju in Kleofant veljá za iznajditelja enobojnega slikanja.

Polagoma se je grško slikarstvo, da-si tudi so mu bila oméjena sredstva na razpolaganje, že boj razvijalo in že pri prvem početku so se sovremeniki jako zanimali za to umetelnost. Polygnot je prvi znameniti grški slikar, ki

je imel več tekmecev v tej stroki. — Daljni napredki v slikarstvu pripisujejo se Agatharku, ki je v drugej polovici petega stoletja za atensko gledališče dekoracije slikal in Apolodoru, ki je prvi učinke osvetljenja — svetlobo, senco, odsev in tem lastnostim prikladne boje v slikarstvo vvedel. In tako je pridobila umetnost slikarstva polje k samostalnemu razvoju. V istej dobi osnovala se je jonička slikarska šola, katera je početkom četrtega stoletja pr. Kr. cvela. Prvi mojster te šole je bil Zeuksij.

Joničkej šoli slikarstva nasproti stoji sikyonska, katero je Eupomp iz Sikýona ustanovil; njegov učenec Pamfilij je bil najizvrstnejši mojster te šole, in učenec poslednjega — Melantij zaznamuje se kot najdovršenejši vseh grških umetelnikov; poleg njega so znameniti: Euframor, Aristid iz Teb in njegova sodobnika Echion in Pauzija.

Najviši mojster grškega slikarstva je Apel, ki je v drugej polovici četrtega stoletja pr. K. živel. Umeteljskih njegovih proizvodov najznamenitnejša lastnost bila je — gracia, ljubeznivost, zaradi katere ga ves stari vek slavi. Razve njega so se v istem času odlikovali Protogenij, Theon, Nikija, Antifil in Ktesilokij, mlajši brat Apela. In tako se je polagoma razvijala vzvišena umetnost slikarstva na klasičnih tleh grške zemlje in poganjala razne panoge. A z razpadom grške samostalnosti onemoglo je tudi grško slikarstvo ter takó rekoč samó kot pritlična rastlina životarilo.

Ko je sredi drugega stoletja Grecija postala rimska provincija in so se z drugim plenom tudi zakladi grške umetnosti v Rim jeli prenašati, vzbudila se je tudi ondi želja po višem umeteljskem proizvodjanju. V središču svetovne države, kjer so se vsled neštevilnih zmag umotvori vse starodavnosti nakopičili, začela je razcvitati se tudi blažena umetnost slikarstva. In kakor druge umetnosti, preselilo se je tudi grško slikarstvo v Rim in se tam vnovič oživilo. Kot najizvrstnejši slikar te dobe veljá Timomach, kateri je posebno notranje zadržane strasti na ginljiv način vpodabljal umel; vzraven njega pa je slovela slikarica Lala.

V dobi rimskih cesarjev se je umetnost slikarstva zopet s svoje visočine ponižala in služebnica razkošnega bleska postala, a vsled tega svoje področje razširila. Največ slikarskih ostankov iz prehodne dobe grške umetnosti v rimsko nahaja se po stenah zasutih in zopet izkopanih mest — Herkulana in Pompejev. Iz teh slik se razodeva duh grškega slikarstva onih časov, ko je grška umetnost še cvetevala; mnoge teh slik pak morajo se za posnetke starejših umotvorov smatrati. Predmeti ondašnjega slikarstva so večidel iz grške mitologije zajeti. Tudi mozaika, t. j. slikanje z bojnimi kamenčki umetno sestavljenimi nahaja se tu, in najznamenitnejša je tako zvana Aleksandrova bitva, na tleh ene sobe v Favnovej hiši v Pompejih. —

Pod Hadrijanom je vsled energičnega poskusa, grško umetelnost zopet oživiti, še enkrat za malo časa slikarstvo zablščalo. Razni slikarji te pozne dobe se imenujejo, izmed katerih je najslavnejši bil Aetion.

A ravno ko je rimsko gospodstvo na vrhuncu svoje moči stalo, ustanovila se je krščanska cerkev. Nje nauk bil je tolažljiv in oživlajoč nasproti verskej pustoti, ktero je staro paganstvo razširjalo po svetu. Nov duh je stari svet navdihnil in tako tudi nagib do umetnosti mogočno obudil. Iz razvalin grško-rimske umetelnosti vstala je krščanska umet-

nost. Posebno slikarstvo je dobilo v krščanskih idejah, povesnih in sporočilnih mnogo podbuje in se je med vsemi umetnostmi najbolj razvijalo. Že rano je služilo slikanje na stene umeteljskemu kinču svetih mest. Kapele v rimskih katakombah so bile večidel z nastenskimi slikami oslikane. Sveta pobožnost in versko zamišljanje tega časa je probudilo čudovito delavnost na polju umetelnosti. Proizvajali so se posebno prizori iz evangeljskih poročil in Kristovega življenja. Posebno z vzvišenim uzorom Kristove glave so se slikarji mnogo pečali in si prizadevali oznanovalca verzakona ljubezni dostojno vpodabljati. Čem dalje bolj se je širilo obsežje slikarstva. V istem času razvilo se je tako zvano miniaturno slikanje, s katerim so se pergamentni rokopisi sv. pisma in evangelijev kinčali, in ustanovile so se razne šole za to edino stroko slikarstva. Poleg tega se je negovalo, posebno v Rimu, mozaično slikanje. Mogočen učinek slikarske umetelnosti razširjeval se je iz središča nekdanjega svetovnega kraljestva na vse strani sveta in v 11. in 12. stoletju bilo je slikarstvo po vsej Italiji, po Francozskem, Angleškem, Nemškem in Švedskem jako razširjeno. Tudi na iztoku, posebno v sedanjem Carigradu se je slikarstvo vrlo razevitalo.

Zdaj so začeli po vseh stranah zemlje dične cerkve staviti, katerih znotranji prostori so se z orjaškimi slikami kinčali; a pri vseh stavbah nadkrijeval je romanski slog.

V drugej polovici 12. stoletja razvil se je na severoiztočnim Francoskem gotički slog, kateri je romanizem v ozadje porjnil. Trezno-resni, strogo-pravilni značaj gotičkega sloga, iz katerega se univerzalna omika sredovečnega duha razodeva, delal je tudi na slikarstvo ter provzročil novo dobo umetelnosti. Med tem ko načelo gotičkega sloga, ki je velike, široke stene odstranil, pozidnemu slikarstvu nij posebno ugodno bilo, dal je pa ta slog z druge strani slikanju na steklo in šipe povod, s katerimi stvarmi so se visoka gotička okna okinčevala. —

V 14. stoletju pa se je začel, sicer v mejah gotičkega sloga gibati v slikarstvu genij posameznih narodnostij in dežel, in nastale so raznovrstne slikarske šole, v katerih so se posebni značaji in celó umeteljske individualnosti razlikovale. Najbolj se je to razločevanje v Italiji vršilo, kjer so začetkom 15. stoletja razne šole slovele in sicer: sijenska, v kateri so se odlikovali Domenico di Bartolo, Sano in Lorenzo di Pietro in Matteo di Giovanni (Matteo da Siena); potem toskanska in sicer v Florenci, katere najizvrstnejši slikarji so: Paolo Uccello, Masolino da Panicale, Masaccio, Filippino Lippi, frà Diamante, Francesco di Pesello, Alesandro Filipepi; potem Cosimo Roselli, Benozzo Gozzoli, Alessio Baldovinetti, Domenico Ghirlandajo in njegova brata Davide in Benedetto; potem Francesco Granacci, Bastiano Mainardi, Altavonte, Gherardo, Andrea del Castagni in mnogo drugih; dalje zgornje-italijska šola v Padovi, katero je baje Francesco Sguarcione ustanovil; najizvrstnejši slikarji te šole so — Andrea Mantegna, Gregorio Schiavone in drugi. V Lombardiji, posebno v Milanu posnemali so padovansko šolo Vicencio Foppa, Vicencio Civerchio, Bartolomeo Guardi, Ambrosio Fossano (Borgognone) in mnogo drugih.

(Dalje prih.)

Iznajdenje knjigotiskarstva.

Spisal Drag. Lorenc.

(Konec.)

Ko bi se s temi prešami časopisi natiskali, trebalo bi 14 dni do tri tedne, da bi se kakih 20—30.000 eksemplarov zgotovilo, kar se pa sedaj v malo urah izvrši. Nikdar bi se ne bilo tiskarstvo takó razvilo, ko bi se bilo pri teh prešah ostalo. Kakó bi bilo mogoče vsaki dan tisoče in tisoče časopisov na svetlo spravljati, ko bi se ne bil neki drugi stroj iznašel, s katerim se more vsako uro 500—600 eksemplarov po obeh straneh tiskanih napraviti? Ta stroj imenuje se „brzotisni stroj“ in ga je iznašel Friedrich König, rojen v. Eisleben-u 17. aprila 1775. König se je učil tiskarstva v Leipzigu in vže v mladih letih je premišljeval, kako bi se moglo dolgočasnemu tiskanju s prešo v okom priti. Vadil se je v matematiki in mehaniki in svoje delo s takim uspehom doganjal, da je vže leta 1795 nagovarjal nemške tiskarje, naj pustijo stroj po njegovem načrtu napraviti. Pa kakor je to vže navada, da nikdo v svoji domači deželi pravih ljudi ne najde, kateri bi ga poslušali, — „nemo propheta in patria!“, tako se je moral tudi König l. 1804 v London podati, dobro vedé, da pri promiselnih Angležih preje do svojega cilja pride. In res je kmalu našel tiskarja Bensley-a, kateri je velikost Königove iznajdbe brž prevedil in hitro pustil stroj napraviti, kakor ga je König nakazal. Prve poskušnje so res da žalostne bile, pa ne brez vspeha — 14. novembra l. 1814 izišla je „Times“ in svojim čitateljem naznanila, da je z novim brzotisnim strojem tiskana, in sicer v štirih urah, k čemur se je preje 6 dni potrebovalo! Da je tó pozornost vsega sveta vzbudilo, razume se samo po sebi. Predno pa brzotisni stroj natanje opišem, moramo si tiskalno prešo ogledati. Gutenberg imel je leseno, a sedaj so večidel železne. Preša obstoji iz dveh poglavitnih delov: iz mize, na kateri črke stojé, ki se imajo odtisniti, in iz pokrova, s katerim se papir na črke pritiska. Pokrov stoji čisto sam za-se, zraven njega pa miza, katera se dá po nekem žlebu pod pokrov porivati. Na eni strani mize je železni okvir, preprežen z angležkim platnom, in se dá proti mizi zapreti, kakor platnica knjige. Na ta prepreženi okvir položi tiskar papir, mej tem časom pa drugi tiskar počrni črke, ki na mizi stojé. Zdaj prvi zapre okvir in vse skupaj porine pod pokrov, kateri se dá z neko mehanično pripravo proti mizi pritisniti takó, da se cela pôla papirja na enkrat črk dotakne in se ti na njej odtisnejo. Sedaj tiskar mizo zopet izpod pokrova potegne, okvir odpre, tiskano polo na stran dene in zopet novo naloži, med tem časom drugi črke počrnuje, in tako se to delo naprej ponavlja. Pri brzotisnem stroju nahajamo skoro vse ravno takó, samo da stroj sam vsa ta dela opravlja. Mi najdemo tu mizo, katera se sim in tija vozi, vidimo valjarje, kateri črke počrnujejo, samó pokrova nij videti; toda tudi pokrov je tu, pa v drugi obliki: namreč v podobi cilindra. Na tem cilindru je priprava, katera pôle zagrablja. V istem trenutku, kadar se miza s črkami pod ta cilindar pelje, zasuče se tudi cilindar s papirjem vred okoli svoje osi in pritisne papir na črke, toda ne celo pôlo na enkrat, ampak polagoma, kakor se ravno črk dotikuje. Kedar se miza nazaj pelje, vjamejo neke vilice cilindar in ga nekaj pridvignejo, da se ne more sukati, v tem času se nova pôla papirja na cilindar položi, miza zopet prvi

pot stori, cilindar se zasuče, in zopet je pôla tiskana, katero stroj sam na drugo stran izmetuje. Takó požira ta stroj pôlo za pôlo blizu tisočkrat v jednej uri. Počrnjenje črk v tem stroju se pa godi tako-le: Pred tiskovnim cilindrom stoji dolga železna škatlja, katera malo po malem barvo izpušča. Ta škatlja je v dotiki z črnilnim valjarjem, kateri je z neko mehko stvarjo prevlečen. Črnilni valjar je pa v stroju takó postavljen, da se morajo črke, ki se na mizi vozijo, njega dotikati, predno pod cilindar pridejo. S takim brzotisnim strojem more se torej 1000—1200 pôl papirja na enej strani natisniti, kar pa sedanjim potrebam šče ne ustreza. Iznašel se je šče drugi stroj, temu enak, samó da šče enkrat toliko pôl v jednej uri natiska. Ta stroj vstvarjen je takó, da se miza ne vozi brez dela nazaj, kakor pri preje opisanem, ampak ima dva cilindra; kedar se miza notri pelje, zasuče se jeden cilindar, in kedar se nazaj pelje, drugi, se vé, da more pri vsakim cilindru posebej nekdo biti, ki papir vlaga. V novejši dobi iznašlo se je šče več drugih brzotisnih strojev. Takó jeden, ki ima štiri cilindre in v jednej uri 4000—5000 pôl natiska. V New-Yorku tiska se „New-York Harald“ s strojem, kateri v jednej uri 40.000 eksemplarov na dan spravlja. V Londonu izhaja „Times“ vsako jutro v 70.000 eksemplarih in je v dveh urah iztiskana. Najnovejši brzotisni stroji so pa Marinoni-ovi v Parizu, s katerimi se more v jednej uri 150.000 pôl na obeh straneh natisniti. „Neue freie Presse“ v Beču tiska se s takim strojem. V Philadelphiji je neki Bullock iznašel brzotisni stroj, ki šče več more natisniti, kakor Marinoni-tov. Te stroje razumljivo popisati je nemogoče, in celi dan moral bi človek zraven stati in jih pri delu ogledovati, da bi si potem zvečer zamogel reči, da ne vé dosti več nego zjutraj.

Toda pustimo zdaj tiskarstvo v svojem ožjem oziru in ogledimo si vpliv, katerega je imelo na ljudsko omiko. Kjer so bile prve tiskarne, tam je tudi ljudska omika na prvi stopnji, postavim na Nemškem; kjer pa tiskarnic nij, ali kjer jih je le malo, tam tudi ljudske omike ne smemo iskati, ne da bi rekel, tiskarji so zanesli omiko mej ljudstvo, temveč ljudstvo samo je spoznalo potrebo, več tiskarnic napraviti. Mnogi narodi razvideli so, da le po čitanju dobrih znanstvenih in lepoznavskih knjig razvija se omika. Ozrimo se na Francosko, Italijansko, Nemško ali kamor koli hočemo, povsod najdemo, da se je omika prostega ljudstva le po čitanju dobrih knjig povzdignila. Ozrimo se pa tudi po slovenskem in videli bodemo, da odkar so bistroumni možje začenjali dobre znanstvene knjige in časopise v slovenskem jeziku pisane razširjati, se je tudi omika prostega slovenskega ljudstva dvignila. Toda v primeru k drugim narodom šče vse premalo. Tiskane knjige in časopisi sami za-se nikdar ne bodo omike pospeševali, ako jih v tiskarni ali pri knjigotržcu v kakem kotu miši jedó: čitati se morajo; potem dobijo šče le življenje, in to je ravno, kar se pri slovenskem ljudstvu šče vse preveč pogreša. Lepa iznajdba knjigotiskarstva postane za nas le tedaj sadunosna, ako se mrtve tiskarske črke oživijo pod živo pisanim in pametnim rokopisom ter v marljivem čitatelju vzbudijo nove, dobre, zdrave misli, ali s kratka: ako tiskarstvo postane činitelj v življenju kakovega naroda, kar slovenskemu iz srca želimo.

Opomba. Konec sestavka „Narodna bramba“ je po naključju zaostal in ga prinesemo prihodnjič. Ur.